

Andreas i Kaldemoren - Kallmoras tidiga historia.

Av Peggy Berglind

Enligt Kjell Kumlien var det huvudsakligen under 1300-talet det var fritt för var och en att bedriva bergsbruk och ta upp ny mark. Här gavs också vissa fördelar för kolonistörerna, ex. hur täkter får tas upp i skogsmarker utan avrad till skogsägarna. Detta tolkat från privilegiebrevet vid Stora Kopparberg år 1347. Men sedan efter digerdöden kring 1350, blev bergsbruket alltmer kolonisationsdrivande och enligt privilegiebrevet år 1354, gavs mästermännen rätt att driva handel på berget. Det var då man ser den nya vattendrivna hyttan enligt Kjell Kumlien komma till Norberg. Hur kolonisationen gått till diskuteras fortfarande och här är man fortfarande inte säker på hur, vilka som var innovatörer eller kolonistörer. (Om detta har jag skrivit mer i min bok om "Bergsmännen")

Angående vår ana **Andreas** i Kaldemoren, kan vi inte säkert veta om han invandrat från Tyskland eller om hans anor tidigare drivit en utmarkshytta eller byhytta (angående dessa hyttor finns mer forskning att läsa i "Norberg och järnet" sidan 192, varför jag inte går närmare in på deras uppkomst och senare nedläggning). Många hyttor, som efter digerdöden minskade kraftigt i antal och i dess fotspår den efterföljde kraftiga lågkonjunkturen. **Andreas**, som tidigare bofast, eller invandrade, senare varit med om att anlägga en mer avancerad hytteknik.

Det är ju detta man skulle vilja veta, växte innovationerna till utvecklingen av hyttorna fram under inhemsk botten eller var det med hjälp av tyskt inflytande. Här är forskarna lite oense, men det ena behöver ju inte utesluta det andra.

I Ing-Marie Pettersson Jensens bok, "Norberg och järnet" skriver hon på sid. 222.

"Från år 1412 finns en förteckning över tomtgälden som skulle erläggas till biskopen i Västerås. Hela 26 personer upptas i längden som skattskyldiga till egendom och tomter. Sju av dessa är innehavare av gatubodar, bl.a. Jöns Larsson från Öjersbo, Peter i Djupkärra, **Anders i Kallmora**, riddaren Nils Bosson samt Olof Murare och Mats Skomakare. Detta stärker ortens karaktär av handelsplats och merkantil centralort för omlandet".

I samma bok på sid. 288 Ing-Marie nämner i boken att år 1422 är första gången Kallmora nämns. Detta bör vara detsamma som från "Diplomatarium Dalekarlicum: urkunder rörande landskapet ..." och där står **Andreas in Kaldemor** år 1422. Detta omnämns också i Carl Åkerbergs Blå böckerna.

Norberg Onsdagen den 2 Jan. 1432;

I Herrens namn Amen; År efter densammes födelse 1432.

Tillkännesgives visserligen den 10:de dagen, Onsdagen den 23 i månaden januari, vid 9:de timmen, kl. 3 em, att emedan vår överstebiskop den helige fadern i christo och Herran, Herr Eugens framsynta och Gudomliga omsorg, Påfven V, densamme detta är i mitt följe sänt en offentlig skrivare, nu närvarande, men senare skrifver intyg... en av de 26 personer som nämns var ...

23. **Andreas i Kaldemoren** 30 stycken Jern

Av ovanstående kan man undra om man hade en slags inventering vart 10: de år eller om det helt enkelt har blivit fel årtal på något ställe.

I boken NORBERG genom 600 år (utgiven av P. Norberg) står det på sidan 275. Angående Engelbrekt ... När han år 1432 bevittnar Västerås biskopens tomtgäldsstadga för Norberg, kallas han "montanus montis supradicti", dvs. bergsman vid ovan nämnda berg. Se sidan 93 i "Bergsmännen".

I samma bok NORBERG genom 600 år på sidan 281 står... Det är mera sällan som namngivningen är så föga omväxlande som hos ägarna till Kallmora: när det första gången nämns 1432 heter ägaren **Andreas**, 1513 **Anders** och 1500-talet igenom **Anders Andersson**, varför man här inte ens kan bedöma, om det är fråga om en eller flera generationer.

Vidare i samma bok... *Kallmora* nämnes första gången 1432 under formen (in) Kaldemor. År 1513 kallas det (i) Kallepora, 1547 Kallmora o likn.

Detta ovanstående bekräftar Ing-Marie i sin bok på sidan 223-224. Läs så vidare på sidan 225 i höger spalt sista stycket ... Uppenbart av jordeboken från 1539 ...

Så kommer släktforskaren Kurt Åkerlind och finner från Tyskland namnet Kaldemorgen, finns som efter namn i Tyskland idag år 2015 och jag finner anor med namnet från 1635 i en släktavla jag funnit på nätet. Delar därifrån ...

Catharina Dellbroik (geb. Kaldemorgen) föddes i *månad* 1668, i *födelseort*, till Henrich Kaldemorgen = Kölmorgen, och Maria Kaldemorgen (geb. Ruhrmann (Auf der Ruhr, Von der Ruhr, Uf der Ruhr)).

Henrich föddes på 1635u.

Maria föddes på 1635u, i Horst -Steele.

I boken "Bergsbruk" (Fil dr. Jan af Geijerstam och professor Marie Nisser) sidan 38 finns en intressant karta som visar att det fanns masugnar i de tyska områdena, som nämns från släkttavlan ovan, samtidigt med vår Bergslag. Detta påtalats av Krister Forsberg.

– Om det här namnet funnits i släkten tidigare än 1664 kan man förstås inte veta, men om så kan en ana till dem ha invandrat till Sverige efter pesten 1350 och slagit sig ner i Bergslagen och Norberg? Här finns att forska vidare på. Och 1422 omnämns **Andreas i Kaldemoren**. Visst kan man ana att namnet kan vara "kall" "skog" eller "mor". Vid tiden satte man förnamnet och benning, som namn på hemmanet. Men om personen som kom hit hade ett tillnamn, som Kaldemorgen, kanhända man först kallade **Andreas** för Kaldemoren, med bestämd form, liksom man sade Djäken eller Vasen etc. Så blev det Kallmora passande där han bodde istället för det tyska "kall morgon". "Kall" "mor" passar sedan också väl in i det svenska språket.

Av ovanstående har vi Kurt Åkerlind, Krister Forsberg, och jag (Peggy Berglind) tillsammans resonerat och satt anorna från Kallmora till följande:

I. **Andreas/Anders Andersson** (228556+423168+456972+457008) f. ca: 1380-90

II. **Anders Andersson** (114278+211584+228486+228504) Här emellan bör en ana ha funnits och då ha och varit född kring 1420-40.

Barn:

1. **Anders Andersson** (105792+114252) (i Kallmora f. kring 1470, han finns här enl. mntl 1539.

2. **NN Andersdotter** (114243+57139) i Kallmora gm **Tidiche Engelbrectsson**, han död före 1546 den 18 januari på Norbergetinget. Här bör då dessa vara födda kring 1470-80. Döttrar till **NN Andersdotter** och **Tidiche Engelbrectsson** var **Ingeborg Tidichesdotter** (57121+28569) och Karin.

1549 den 31 mars Norbergetinget

Kom för rätta hustru **Ingeborg (Tidichesdotter*)** i Anundsbenning och bekiände adt hennes bonde (sonen) **Peder Olsson** (28560) hade uppburidit för sin deel (efter morfar **Tidiche Engelbrectsson**) i Knallensbenning 1/2 lest jern. det samma bekiände och Börill i Hörunda i Fernebo sn. medt en vittneskrift sigh uppburit haffver 1/2 läst jern på för skreffne Knallensbenning.

– Då bör denne Börill i Hörunda på något sätt vara släkt med **Tidiche Englikesson**. Vidare ...

H. **Ingeborg (Tidichesdotter)** i Amundsbenning och H. Karin i Knallensbenning biuder upp den systerdelen (bör vara moderns då två systrar äger en systerdel) udi Kallemora. Anders biuder efter.

Samt från Arkiv digital hela dalarnas tingslags häradsrätt AI:5 1595-1597 sid 51: Kom Lasse Olofsson i (smes)boo och talade till Måns Hansson i Aspbenning om en halfpart i hans heman som Måns besitter wilket hemman Lasses moder fader sålt haffue, **Tidich** i Knallensbenning benemnd då ransakade de tollf att samme **Tidiche** var död blifven mer än för 50 år sedan och ingen minns huru samma köp var tillgånget och denne Lasse var över sine 60 år ... gå gärna in och läs själva. Trol. en yngre broder till **Peder Olofsson** (28560) i Englikebenning och **Anders Olofsson** (14284) i Amundebenning.

*) Grundat på ting från Norberg 1546 d. 18 jan, och uppgifter från boken "Engelsbergs bruk" (P. Norberg) samt finns mer uppgifter i min bok om "Bergsmännen".

III. **Anders Andersson** (52896+57126) är namnet får man förmoda fanns i Kallmora och barnen bör vara födda kring sekelskiftet 1500. Själv bör han ha varit född kring 1470. Det är denne **Anders** som finns i Kallmora 1539 men ej enl. ting 1549, då är det sonen **Anders Andersson** (26448) som tar över och löser ut sina syskon. Hans bror var Holsten och systemen var **Urcilia Andersdotter** (28563)

1549 den 31 mars Norbergetinget

Oluff Svensson i Djupkärra uppbödh på Peder Anderssons vegnar i Feggebo och Erich Andersson på Clementshytto deras bodersdelar och Marits och Brittias systerdelar i Kallmora första gången. **Anders Andersson** bjuder efter allt. – Antar också att Olof Svensson i Djupkärra var gift med en Andersdotter.

Från Ing-Marie Pettersson Jensens bok, ”Norberg och Järnet”, sidan 225 till höger, tredje stycket ... ”Uppenbart av jordeboken från 1539 är att bergsmän, boende runt staden, har intressen i Norbergs by och egna gårdar.” etc... – Här instämmer jag (Peggy) för det verkar troligt.

1539 finns Anders Andersson i Kallemor enl. mntl. i Norbergs socken, född kring 1670.

1539 Lyder under Kyrkan.

Jösse Finne af Kallemoorgården Osmundjern, Hundradet 1 Öre 3

Barn: Dessa barn födda kring sekelskiftet 1500.

1. **Anders Andersson** (IV) (26448) i Kallmora. Ting 1549, troligen tiden för fadern **Anders III:s** död och barnen delar och Anders löser in gården i Kallmora av sina syskon.
2. Peder Andersson i Feggebo en brodersdel i Kallmora
3. Erich Andersson på Clementshytto en brodersdel i Kallmora
4. Marit Andersdotter en systerdel i Kallmora
5. Brita Andersdotter en systerdelar i Kallmora
 - En av ovanstående systrar var troligen gift med Olof Svensson i Djupkärra och ägde en systerdel i Kallmora, eller så fanns ytterligare en syster.

IV. **Anders Andersson** (26448) i Kallmora född kring 1500.

Vid Älvsborgs lösen finns endast H. Karin i Kallmora. Antar att hon var den andra hustrun. Hennes söner **Anders Andersson** och Holsten Andersson var ännu inte vuxna att ta över gården. De bör vara födda på 1660- talet. System **Urcilia** (28563) var troligen dotter i det förra äktenskapet, hon har ju en vuxen dotter år 1599. **Anders Andersson** (IV) (26448) var lite till åren då han får sina söner, men att hustrun lever beror förstås på att hon var yngre än sin make.

Att **Anders Andersson**, född kring 1500 var gift två gånger bevisas av följande:

Och att sonen Holsten Anderssons halvsysster var **Urcilia**. Och dessa barn bör vara födda kring 1530-60.

Norbergetinget 1599 28 januari.

Kom Holsten Andersson i Kallmor och lade ett breff i Rätten, lydandes huru hustru **Urcilia**, hans halffsysster, hade gifvit sigh till sytnad medh det besked att han efter hennes dödh skulle behålla den systerdehl som hon åtte i förenemde Kallmor, det och hennes dotter, hustru **Elin** (14281) i Ängliksbenning sampt fler aff släkten samtyckte.

Anno 1603 den 27 jan på Norbergetinget

Holsten Andersson i Kallmora, f. kring 1555, biuder upp en täkt och en tomt i Halfuards hemman i Fragg, i pant af förnemnde Halfuard (Eriksson) Item en gård i Norbergs by, Kallmoragården benemnd, köpt aff Jacob Mattson i Geftle. – Dessa bör på något sätt vara släkt med släkten i Kallmora, men hur vet vi inte.

Anders Anderssons (IV) barn:

1. Dottern **Urcilia Andersdotter** som har en vuxen dotter enl. ting 1599 bör vara född kring 1540-50, hennes dotter **Elin** är då gift med **Anders Persson** (14280) i Englikobenning.
2. Sonen Holsten Andersson (V) får en son Erikus född 1588, så Holsten verkar vara yngre än sin syster och född kring 1560, man kan då ana att **Holsten** var från det andra äktenskapet. Holsten var gift med Sigrid Jonsdotter, vars morfar vara **Lasse Rafvaldsson** (107984+215448).

Barn till Holsten var:

- a. Erik Holstensson f. 1588 gm Birgitta f. 1597. Barnbarn: Christopherus f. 1618, Johannes f. 1624 Gabriel f. 1632, Holsten f. 1639 + ytterligare 12 barn.

– Holstens son Erik finns mycket att berätta om. Går att läsa i Västerås stifts herdaminne av Gunnar Ekström. Skriver här litet angående tidpunkten 1611... samt förstås hans söner Anders, Gabriel och dottern Urcilia, som fått namn efter sin faster.

Ericus Holsten Holstenius - Erik Holstensson f. 1588.7.10, d. som kh i St Skedvi 1640.2.10, son av bgsm Holsten Andersson och Sigrig Jonsdöter i Kallmora. Modern var arvsberättigad i Skenshyttan och Ulfshyttan i Silvberg ... gift 1616.11.10 med Christopherus Magni Iresatadius –Kristoffer Månssons dotter Birgitta f. 1597, d. 1657/8... 1596 för Erik till Västerås, inskriven i Wittenberg 1608. Varpå han återvänder pingsten 1611 (förf:ann: Peggy:vid faderns död), reser åter i oktober... Paret fick 16 barn. Fyra söner blev präster Christopherus f. 1618 i Västerås, Johannes f. 1624 pastor i Folkärna, Gabriel f. 1632, pastor i Hedemora och Holsten f. i St Skedvi 1639.

– Denna son Erik Holstensson bor inte i Kallmora, men han är hemma vid pingst 1611, antagligen för att det är då fadern Holsten Andersson dör. Erik gifter sig 1616 och man kan då anta att paret bor i Västerås där sonen Christopherus föds.

Vid mormässomarknaden i Västerås finns Eric Holstenius Montanus år 1637. Detta kan man läsa i ”Västerås till 1600-talets början” av Kjell Kumlien. Jag citerar här vad Kumlien skriver om denne man: *”Mormässomarknaden i Västerås åtnjöt den kyrkliga helgd, som enligt betraktelsesättet i äldre tider ansågs bör präglade sammankomster av denna art, att där iaktogs vedertagen ordning. Marknaden inleddes, även under protestantisk tid, med predikan, och en sådan har vi ännu i behåll: den hölls på mormässodagen, den 8 september 1637 i Västerås domkyrka av Eric Holstenius Montanus, som varit med i den första uppsättningen av lektorer i det berömda gymnasiet och ännu tillhörde domkapitlet men nu var kyrkoherde i Stora Skedvi. Hans predikan utgående från en text i Psaltaren, handlade om tiggare, fattigdom och bettlande; i inledningen framhöll han, hur brukligt det var att på alla marknader, där mycket folk samlats från alla landets orter, begynna med Guds ord förkunnelse och kristlig predikan.*

Det fanns emellertid också för det i vår stad församlade marknadsfolket mera världsliga föreskrifter att följa. Det var noga med att marknaden inte började tidigare eller pågick längre än som brukligt och tillåtet var. Från Nyköping skrev hertig Karl den 17 juni 1595, att när någon marknad tillstundade i Västerås, så brukade en omfattande handel och köpslagan försiggå såväl i stad som på landsbygd, både i levande och dött, oxar och annat några dagar före marknadsdagen osv.

– Här finns mycket mer att läsa om marknaden i Västerås för den som är intresserad.

b. Brodern Anders Holstensson blev kvar i Kallmora hade två söner som även de blev präster, Jonas Anders Holstenius f. 1615 och brodern Erich Anders Holstenius f. 1617, båda pastorer i Husby. Hade han också broder Laurentius f. 1619 också han präst. Se vidare nedan.

Det är han, denne M. Erik Holstenius som vid faderns, Anders Holstensson död 1656, lämnar ftk. (föräringar till kyrkan) och även förstås brodern (Erik och Jonas bror) sonen Holsten Andersson Boendes i Kallmora f. 1619, samt finns system, dottern Karin Andersdotter f. 1620.

c. Systemen Urcilia Holstensdotter var gift med konstsmidaren Jöns Nilsson Krok, deras son Nils, föddes vid Gamla grufvan år 1617, även han blev präst.

d. Brodern Gabriel Holstensson född 21 mars 1598 blev gift med Margareta Rudbeckia, Rudbeckius dotter. Han bor inte heller i Kallmora.

Söderbärketinget 1611 den 20 Augusti

Kom Erich Holstensson i Kallmora och talade till Matts Nilsson i Gläse om två systerdeklar ibidem, som kom hustru Sigrig, som var Erichs modher i Kallmor, till och hennes syster hustru Sara i Hörunda, (ni minns en annan släkting i Hörunda från ting 1549, Börill i Hörunda) som bådhe Herr Hendrich och någre godhe män i Nemnden bekinde. Affsades att Matts Nilssons sons mågh, Matts Erichsson, på alle sine hustrus syskons vägnar skall giffua Erich Holstensson 8 fat osmjärn.

– Här reser Erich Holstensson hem år 1611 och företräder sin mor, antagligen för att här har fadern Holsten Andersson avlidit. Erik bor inte i Kallmora men han är kommen från Kallmora. Att han inte bor här bevisa enligt Västerås stifts herdaminne av Gunnar Ekström och enligt Mntl. efter Älvsborgs lösen 1615. Sonen Christoherus föds ju i Västerås.

3. Sonen **Anders Andersson** (V) (52896+57126) född kring 1560, död före 1628 barnbarn **Erik Andersson** även han död före 1628. **Erik Eriksson** finns vid Biskopsmötet 1628 ej gift då, kanske var han för ung, finns med 1632 vid boskapsräkningen. Sonen **Erik Eriksson** (3306) född ca: 1630 och gift 1653. Denne **Anders**, broder med Holsten Andersson och **Urcilia Andersdotter**. Och **Anders Anderssons** son är **Erich Andersson** (13224). **Erik Anderssons** son bör vara **Erik Eriksson** (6612) som finns ogift i Kallmora vid biskopsmötet 1628, troligen ung. Han står för det ena hemmanet 1632 vid boskapsräkningen i Kallmora men fadern **Erik Andersson** dör först 1643.

Erik Eriksson får sedan en son **Erik Eriksson** (3306) som gifter sig 1653 med **H. Marit** i Andersbenning.

– Här de två hemmanen som finns i Kallmora 1615

Bild 260 SE/RA/5117/IV/45A (1614)
Älvsborgs lösen 1615 Norberg socken

Kallmora

Holsten Anderssons hustru 1	fadern död kring 1611, syster Urcilia, bror Anders.
Anders Holstensson 2	död 1656, då ger sönerna Holsten och M. Erik (f.1617) ftk. samma år.
Dräng 2	
Piga 1	
Anders Andersson 2	död före 1628, syster Urcilia , bror Holsten.
Erich Andersson 2	död 1643

Norberg vid biskopsmötet 1628 finns i Kallmora
Erik Eriksson, denne har ingen hustru utan står ensam.
Anders Holstensson med H. Marit och döttrarna Anna och Margareta
Samma år 1629 dör Anders Holstenssons piga/dotter i Kallmora

1631 25/6 dör **Erik Anderssons** dotter i Kallmora

Boskapsräkningen 1632

E. E. Calmora Folk Häst Kor Kviga gl Get ung Get gl Får Ung Får gl Svin Ung Svin Utsäde
Anders Holstensson ibid. Folk Häst Kor Kviga gl Get ung Get gl Får Ung Får gl Svin Ung Svin Utsäde

I FI:1 Norberg 1635-1638 finns Anders Holstensson Kallmora och **Erik Andersson** ibidem.

Vid kyrbänksdelningen FI-1- 1628- 1638 finns i Calmora ...

9. A. Holstensson 5 kvarter

10. **E. Andersson** (VI) 5 kvarter

Vilka var då Anders Holstenssons f. 1585 i Kallmora Norberg barn:

1. Jonas Anders Holstenius f. 1615, senare pastor i Husby.
2. Erich Anders Holstenius f. 1617, senare pastor i Husby.
3. Här ska enligt uppgift även ha funnits en Lauris Andrea Holstenius f. 1619 i Kallmora Norberg, d. 1659 i Husby Kyrkoherde där 1654. Han gift med Kristina Columba f. 1634 i Husby sn. d. 1703 i Husby socken. De tre första barnen hade hon med Lauris. Källa: Kurt Åkerlind

Vidare ska brodern Erik Andersson Holstenius gifta sig 1657 med Lauris hustrus syster Birgitta. Detta enligt Västerås Herdaminnen II:I sid 563, av Gunnar Ekström (Västerås 1971)

4. 1644 vigs Elisabeth Andersdotter med Herr Anders Andre. Hon har ärvd jord i Östanmossa.

5. 1656 novembris vigs Sigrid Andersdotter i Kallmora med Mickel Mattsson i Västerdjupkärr

6. 1657 oktober vigs Kerstin Andersdotter i Kallmora med Pehr Simonsson i Fröbenning

7. Holsten Andersson (V) och H. Anna Hansdotter från Sundbo (testet går att läsa i FII:1 Norberg 1698-1701) vigs 18 (i test 8) juli 1647, deras barn var:

a. Anna Holstensdotter f. 1653, d. 1732 i Kallmora gift i juli 1682 med Anders Andersson i Wik. *)

b. Anders Hålstensson f. 1655 i oktober i Kallmora

c. Maria Hålstensdotter f. 1657 i november i Kallmora gift i juli 1682 med Erik Andersson *) i

Österdjupkärra. I vigselboken står det *Lifsdal* men här måste det ha blivit fel för ... Erik Andersson i Lifsdal får ett barn, Kirstin fött 28 jan. 1683. Då har Erik Andersson och Maria Holstensdotter bara varit gifta i 6 månader. Men samma år 1683 d. 27 april föds Erik Anderssons son Holsten i Öster Djupkärra, precis 9-10 månader efter deras giftermål.

d. Hans Holstensson f. i Kallmora gift 1687 med Britta Andersdotter från Österdjupkärra.

*) Tips angående vigslarna från Britt Marie Johansson.

Anders Andersson (26448) brodern till Holsten Andersson och **Urcilia Andersdotter**.

Denne Anders son var ...

Erich Andersson (13224) i Kallmora år 1615, död 1643.

Erik Anderssons (d. 1643) från mntl. 1615:s barn:

1. **Erik Erikssons** son **Erik Eriksson** gifter sig sedan 1653 med H. Marit i Andersbenning.
2. Per Eriksson i Kallmora gift 1637-08-24 med Barbro Simonsdotter i Symble.
3. Simon Ersson i Kallmora vigs 1643 med H. Anna i Klacken. (bör vara en annan Simon än den som har en dotter och måg 1642, för han har en hustru både 1642 och 1643)
1639-1642 finns inga vigslar antecknade.

Mntl. 1642 Kallmor

Anders Hollstensson B, H, 1 son (Holsten) 1 dotter

Erik Andersson (d. 1643) B, H, 1 son (Per)

Simon B, H, 1 dotter, 1 måg

Mntl. 1643 Kallmora

Anders Hollstensson B, H, 1 son, 1 dotter

Erik Andersson end. 2 söner, (Per och **Erik**)

Simon B, H (Malin fadd:1644), 1 dotter, 1 måg

Per Ersson i Kallmora, gift med Barbro Simonsdotter 24 aug. 1637, blir sedan den som finns kvar i Kallmora. Här ser det lite konstigt ut. Simon har här i Kallmora en dotter och en måg. Troligen flyttar Simon till Calmora före 1642, för Simon Bertilsson ägde 1/8 dels hemman i Symble 1632 och så finns han senare i Kallmora 1642.

Erik Anderssons (VI 13224) och kusinen Holsten Andersson blir de som bryter sviten av Anders Anders söner i Kallmoren.

Mer om Kallmora kan ni läsa i min bok om Bergsmännen.

Skrivet av Peggy Berglind med assistans av Kurt Åkerlind, Krister Forsberg och Britt Marie Johansson.